

Mini-libros. Grandes ideas en pequeño formato

■ Minilibres. Grans idees en petit format

És probable que la simpatia que moltes persones de la meua generació professen cap als llibres de petit format provingui de la importància que va tenir per als incipients lectors dels anys seixanta i setanta del segle passat la col·lecció «El libro de bolsillo» d'Alianza Editorial. En pocs anys, els centenars de volums que anaven formant aquesta col·lecció van aconseguir suprimir la solemnitat que envoltava el món literari i atorgar a l'acte de llegir un grau de llibertat insospitat. Era com si les deïtats de les lletres haguessin decidit baixar dels seus elevats pedestals i s'haguessin barrejat amb els mortals en un acte de cordialitat exemplar.

Encara recordo amb nitidesa el profund impacte que em va produir la lectura dels relats i els assajos breus de Jorge Luis Borges en aquells modestos i esplèndids llibres caracteritzats per les incisives cobertes dissenyades per Daniel Gil. Si una obra tan sòlida i transcendent com la de Borges trobava acomodament en aquests llibres de butxaca, era senyal inequívoc que tota la literatura i, encara anant més enllà, tot el coneixement escrit, podia arribar, a través del llibre de petit format, a un grau d'accessibilitat impensable fins aleshores. Era la demostració que el format podia limitar la quantitat però no podia, en cap cas, constituir un límit per a la qualitat.

Les edicions d'arquitectura han estat tradicionalment vinculades a un tipus de llibre ben diferent, voluminós i car. Però, des de ja fa alguns anys, també aquest camp editorial ha estat tocat de ple per l'expansió del petit format, al qual s'havia estat resistint tenaçment. El risc que ara corren els minilibres d'arquitectura és el de passar desapercibuts entre tant oripell, o de quedar sepultats per l'allau de les edicions espectaculars. Per intentar evitar-ho ens fixarem, a tall d'exemple, en quatre casos molt diferents entre si, però tots especialment valuosos.

Jorge Oteiza, *animal fronterizo*, de Guillermo Zuaznabar

Es tracta del tercer lliurament d'una col·lecció de format 16,5 x 15,5, editada per Actar i dirigida per Josep Quetglas, que, lamentablement, es va interrompre després de l'aparició d'aquest llibre l'any 2001. L'autor parteix de l'intent de rescatar de l'abandó i de l'oblit una singular obra arquitectònica de Jorge Oteiza: la seva casa-taller a Irún, de 1957-1958, que actualment és una vergonyosa barreja de ruïna i tuguri. Aquest rescat comporta l'elaboració d'una sèrie completa de plànols que en restitueixen l'estat original i permeten percebre la resonància que aquesta obra estableix amb d'altres del mateix Oteiza (com ara el monument a José Batlle a Montevideo) o d'altres artistes (com

■ Mini-books. Big ideas in small formats

The liking that many people of my generation profess for small-format books probably stems from the importance for younger readers in the 1960s and 1970s of the "Libro de bolsillo" paperback collection by Alianza Editorial. In the space of a few years, the hundreds of volumes that went to swell the collection managed to sweep away the solemnity shrouding the literary world and give the act of reading an unsuspected degree of freedom. It was as though the deities of literature had decided to descend from their lofty pedestals and mingle with mortals in an act of exemplary conviviality.

I clearly remember the profound impact made on me by reading the short stories and essays of Jorge Luis Borges contained in those modest yet splendid little books, characterized by the eye-catching covers designed by Daniel Gil. The fact that such a solid, transcendent body of work as that of Borges could be contained in those paperbacks was a sure sign that small-format books could give all literature—indeed, all written knowledge—a hitherto undreamed of degree of accessibility. This was proof that format might limit quantity but it could never be a barrier to quality.

Architecture publications have traditionally been associated with a quite different type of large, expensive book. However, some years ago now, this field of publishing was also overtaken by the expanding small format that it had tenaciously resisted. The risk now facing mini-books about architecture is that they will go unnoticed amid so much gilt-edged paper or be buried under an avalanche of extravagant publications. In an attempt to avoid this, by way of example I present four books that are very different but all particularly valuable.

Jorge Oteiza. *Animal fronterizo* by Guillermo Zuaznabar

This is the third book in a 16,5 x 15,5 cm collection published by ACTAR and edited by Josep Quetglas which, sadly, came to an end after the appearance of this volume in 2001. The author's aim is to rescue from neglect and oblivion a singular work of architecture by Jorge Oteiza: his studio-home in Irún, dated 1957-1958, now shamefully a hovel-cum-ruin. The publication takes the form of a complete series of plans that restore it to its original state and manifest the resonance existing between this work and others by Oteiza (such as the monument to José Batlle in Montevideo) or by other artists (such as the house of Donald Judd in Marfa, Texas). Like the first two books in the collection, the investigation has a markedly

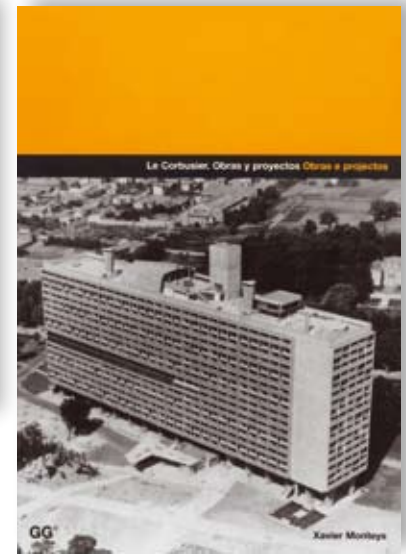
Es probable que la simpatia que muchas personas de mi generación profesan hacia los libros de pequeño formato provenga de la importancia que tuvo para los incipientes lectores de los años sesenta y setenta del pasado siglo la colección "El libro de bolsillo", de Alianza Editorial. En pocos años, los centenares de volúmenes que iban formando dicha colección lograron suprimir la solemnidad que rodeaba al mundo literario y otorgar al acto de leer un grado de libertad insospechado. Era como si las deidades de las letras hubiesen decidido bajar de sus elevados pedestales y se hubiesen mezclado con los mortales, en un acto de ejemplar cordialidad.

Recuerdo aún con nitidez el hondo impacto que me produjo la lectura de los relatos y de los ensayos breves de Jorge Luis Borges en aquellos modestos y espléndidos libritos, caracterizados por las incisivas cubiertas diseñadas por Daniel Gil. Si una obra tan sòlida y trascendente como la de Borges encontraba acomodo en esos libros de bolsillo, era señal inequívoca de que toda la literatura y, aún yendo más allá, todo el conocimiento escrito, podía alcanzar, a través del libro de pequeño formato, un grado de accesibilidad impensable hasta entonces. Era la demostración de que el formato podía limitar la cantidad pero no podía, en ningún caso, constituir un límite para la calidad.

Las ediciones de arquitectura han estado tradicionalmente vinculadas a un tipo de libro bien distinto, voluminoso y caro. Pero, desde hace ya algunos años, también este campo editorial ha sido alcanzado de lleno por la expansión del pequeño formato, al que se había venido resistiendo tenazmente. El riesgo que ahora corren los minilibros de arquitectura es el de pasar desapercibidos entre tanto oropel, o quedar sepultados por el alud de las ediciones espectaculares. Para tratar de evitarlo vamos a fijarnos, a título de ejemplo, en cuatro casos muy distintos entre sí, pero todos ellos especialmente valiosos.

Jorge Oteiza, *animal fronterizo*, por Guillermo Zuaznabar

Se trata de la tercera entrega de una colección de formato 16,5x15,5 cm, editada por ACTAR y dirigida por Josep Quetglas, que, lamentablemente, se interrumpió tras la aparición de este libro, en 2001. El autor parte del intento de rescatar del abandono y del olvido una singular obra arquitectónica de Jorge Oteiza: su casa-taller en Irún, de 1957-58, que actualmente es una vergonzante mezcla de ruina y tugurio. Dicho rescate comporta la elaboración de una serie completa de planos que restituyen su estado

ara la residència de Donald Judd a Marfa (Texas). Tal com passava en els dos llibres anteriors de la col·lecció, la indagació té un marcat component detectivesc i es concep com un joc en què el lector està cridat a exercir un paper actiu. De tot això emergeix un vigorós retrat d'Oteiza com a precursor i obstinat habitant del límit, i la impressió que aquest retrat és encara molt incomplet i queda molt per dir d'Oteiza.

Intersecciones, de Luis Martínez Santa-María

Aquest suggestiu i delicat llibre, editat per Rueda el 2004 en format 12 x 19, recull una sèrie de reflexions breus, de vegades gairebé aforístiques, que tenen el to inconfundible del professor dirigint-se als estudiants. La veu del veritable professor sempre és càlida i propera, fins i tot quan adverteix les dificultats que el seu enunciat enclou o els sacrificis que imposarà als qui vulguin seguir-lo. Així sona la veu de l'autor quan va desgranant sense pressa i amb delit la descripció d'aquelles «interseccions» a què al·ludeix el títol, vistes com a llocs complexos i inestables però sempre crucials des dels quals podem estar en condicions d'aprofundir en els conceptes essencials de l'arquitectura. Aquesta veu que s'apodera del llibre és pròxima però enigmàtica; reclama una atenció intensa. És una veu que exigeix molt i no promet res. Això és, precisament, el que permet confiar-hi. «Perquè és el desig de conèixer i no el coneixement el que s'ensenya.»

Construyendo barcos, a cura de Javier García-Solera

Es tracta d'un relat a diverses veus sobre la construcció d'un petit pavelló-embarcador al port d'Alacant. Un comentari coral, per tant, a una obra que vol escapar costi el que costi del signe i l'expressió individualista per accedir a la categoria superior del que és anònim, i que ho aconsegueix plenament gràcies a la maduresa i al ple domini dels seus propis recursos, dels quals fa gala l'arquitecte alacantí Javier García-Solera, convertit des de ja fa alguns anys en un dels principals referents d'una cultura alternativa a l'insuportable circ mediàtic que continua dominant els engranatges de l'arquitectura institucional. El llibre, editat per «Papeles de arquitectura» l'any 2005 en format 12 x 15, és anàleg a l'edifici que descriu: elegant, subtil, curós, complex i profundament silenciós i poètic. Els textos de Juan Calduch, José Morales, Antonio Miranda, Lola Alonso i Gaspar Jaén van completant, des de diversos punts de vista, un únic discurs que sempre té al centre el lloc que el pavelló ha generat. L'escrit de Javier García-Solera és la introducció a un diari gràfic de l'obra i a un reportatge del procés constructiu, que posa en evidència

detective component and is conceived as a game in which the reader is called upon to play an active role. The result is a vigorous portrait of Oteiza as a precursor and determined inhabitant of extremes, and the impression that this portrait is still very much incomplete while there remains a great deal to say about him.

Intersecciones by Luis Martínez Santa-María

This slight, thought-provoking book, published by Rueda in 2004 (12 x 19 cm), contains a series of short reflections, with the unmistakable tone of the teacher addressing his students. The voice of the true teacher is always warm and accessible, even when warning of the difficulties contained in his words or the sacrifices he imposes on those who wish to follow him. This is the voice of the author as he unhurriedly and with delight describes the intersections to which the title refers, seen as complex, unstable but always crucial points that offer the conditions needed to explore in greater detail the essential concepts of architecture. The book is dominated by this accessible yet enigmatic voice; it calls for close attention. It is a voice that asks a great deal and promises nothing. It is precisely this that invites one's confidence in it. "Because it is the desire to know, not the knowledge itself, that is taught."

Construyendo barcos, supervised by Javier García-Solera

This is the telling by several voices of the construction of a small pavilion-cum-jetty in the port of Alicante. It is, then, a choral commentary on a work that seeks at all costs to shun the mark and form of individual expression and attain the superior category of anonymity, which it achieves in full thanks to the maturity and mastery of resources displayed by the architect. Alicante-born Javier García-Solera has for some years now been one of the principal referents of an alternative culture to the unbearable media circus that continues to dominate the mechanisms of institutional architecture. The book, published by Papeles de arquitectura in 2005 (12 x 15 cm), is comparable to the building it describes: elegant, subtle, meticulous, complex and profoundly silent and poetic. The texts by Juan Calduch, José Morales, Antonio Miranda, Lola Alonso and Gaspar Jaén take various viewpoints to produce a single discourse with the resulting pavilion always at its centre. Javier García-Solera's article is the introduction to a graphic diary of the work and a reportage on the construction process, highlighting the principal concerns and

1 *Jorge Oteiza Animal fronterizo*, GILLERMO ZUAZNABAR. Actar, 2001

2 *Intersecciones*, LUÍS MARTÍNEZ SANTA-MARÍA. Editorial Rueda, 2004

3 *Construyendo Barcos*, JAVIER GARCÍA-SOLERA. Papeles de Arquitectura, SL, 2005

4 *Le Corbusier. Obras y proyectos*, XAVIER MONTEJOS. Gustavo Gili, 2005

original y permiten percibir la resonancia que esta obra establece con otras del propio Oteiza (como el monumento a José Batlle en Montevideo) o de otros artistas (como la residencia de Donald Judd en Marfa, Texas). Tal como ocurría en los dos anteriores libros de la colección, la indagación tiene una marcada componente detectivesca y se concibe como un juego en que el lector está llamado a desempeñar un papel activo. De todo ello emerge un vigoroso retrato de Oteiza como precursor y obstinado habitante del límite, y la impresión de que el retrato es aún muy incompleto y queda mucho por decir sobre este artista.

Intersecciones, por Luis Martínez Santa-María

Este sugestivo y delicado libro, editado por Rueda en 2004, en formato 12x19 cm, recoge una serie de reflexiones breves, a veces casi aforísticas, que poseen el tono inconfundible del profesor dirigiéndose a sus estudiantes. La voz del verdadero profesor es siempre cálida y cercana, aun cuando esté advirtiendo de las dificultades que su enunciado encierra o de los sacrificios que va a imponer a quienes deseen seguirle. Así suena la voz del autor cuando va desgranando sin prisa y con deleite la descripción de esas "intersecciones" a las que alude el título, vistas como lugares complejos e inestables pero siempre cruciales, desde los cuales podemos estar en condiciones de ahondar en los conceptos esenciales de la arquitectura. Esta voz que se adueña del libro es pròxima pero enigmàtica; reclama una atenció intensa. Es una voz que exige mucho y no promete nada. Eso es, precisamente, lo que permite confiar en ella. "Porque es el deseo de conocer, y no el conocimiento, lo que se enseña."

Construyendo barcos, al cuidado de Javier García-Solera

Se trata de un relato a varias voces sobre la construcción de un pequeño pabellón-embarcadero en el puerto de Alicante. Un comentario coral, por tanto, a una obra que quiere escapar a toda costa del signo y la expresión individualista, para acceder a la categoría superior de lo anónimo, y que lo logra plenamente gracias a la madurez y al pleno dominio de sus propios recursos de que hace gala el arquitecto alicantino Javier García-Solera, convertido desde hace ya algunos años en uno de los principales referentes de una cultura alternativa al insuportable circo mediático que sigue dominando los engranajes de la arquitectura institucional. El libro, editado por Papeles de Arquitectura en 2005, en un formato 12x15 cm, es análogo

quines són les preocupacions principals i els interessos d'aquest gran arquitecte que, possiblement, no rebutjaria l'apel·latiu de *Baumeister* ('mestre constructor').

Le Corbusier: Obras y proyectos, de Xavier Monteys

Dintre de la lloable i utilíssima tasca d'actualitzar l'antiga col·lecció «Estudio Paperback» que porta a terme l'editorial Gustavo Gili, mereix un esment a part el volum dedicat a l'obra de Le Corbusier (2005). No és una reedició, ni una revisió, com una mirada poc atenta podria suposar, sinó un llibre radicalment nou que millora la versió clàssica de W. Boesiger. El repte era colossal: resumir la producció arquitectònica del mestre suís en un volum de 260 pàgines de format 13 x 20, i fer-ho d'una manera ordenada i clara, donant al llibre el caràcter d'una eina bàsica de consulta.

Doncs bé, Xavier Monteys ho ha assolit sense esforç aparent, ja que a més de manejar un índex exhaustiu es permet, de tant en tant, col·locar una fotografia a tota pàgina i fins i tot incorporar material inèdit d'algunes obres. Com ho ha aconseguit és un secret que només ell coneix. Intueixo que té a veure amb el coneixement minuciós i exhaustiu que té dels projectes de Le Corbusier, fins al punt de moure's entre ells amb absoluta familiaritat i desimboltura, com si es tractés dels seus propis projectes. A l'ordenació cronològica que organitza el llibre s'hi superposa un criteri temàtic que ajuda a reforçar-ne l'estructura. Així, l'*íter* corbusieriana queda dividit en sis grans capítols: 1905-1920: De La Chaux-de-Fonds a *L'Esprit Nouveau*; 1920-1930: Neix Le Corbusier; 1930-1940: Els grans projectes urbanístics; 1940-1950: La reconstrucció de França; 1950-1960: Arquitectura modelada en formigó; 1960-1965: Construir cap amunt. La selecció d'imatges pretén, abans de res, facilitar la feina als qui facin servir el llibre com a manual de consulta. Els comentaris, estrictes i precisos, van en la mateixa direcció. No s'hi percep la més mínima voluntat d'enlluernar. L'enorme esforç d'elecció i depuració que hi ha darrere de la composició de cada pàgina queda esborrat i ocult, fins a l'extrem que alguns veuran el llibre com una cosa òbvia i natural que ni tan sols mereix un ulterior comentari. Aconseguir que una tasca d'aquest pes resulti pràcticament invisible respon a la manera característica de Monteys d'anar contra corrent. ♦

Carlos Martí Arís

Traduït per Alèxia Costa

interests of this great architect who might just accept the name of master builder.

Le Corbusier. Obras y proyectos by Xavier Monteys

As part of the commendable and extremely useful task of updating the old *Estudio-paperback* collection being carried out by Gustavo Gili publishers, I would particularly like to mention the volume on the work of Le Corbusier (2005). It is neither a re-edition nor a revision, as a cursory glance might suggest, but a radically new book that is an improvement on W. Boesiger's classic version. The challenge was a colossal one: to summarise the architectural output of the Swiss master in a 260-page volume (13 x 20 cm), and to do so in clear, orderly fashion, making the book a basic reference tool.

It is a challenge that Xavier Monteys has met, with no apparent effort, since in addition to using a comprehensive index, he also allows the occasional full-page photograph and even includes previously unpublished material of some works. How he managed it is a secret that only he knows. I suspect it is something to do with Monteys' comprehensive, highly detailed knowledge of the projects of Le Corbusier that enables him to move around them with absolute familiarity and confidence, as though they were his own. The chronological sequence of the book is reinforced by a thematic criterion that helps to give it greater structure. In this way, Le Corbusier's career is divided into six main chapters: 1905-1920: from La Chaux-de-Fonds to *L'Esprit Nouveau*; 1920-1930: the birth of Le Corbusier; 1930-1940: major urban development plans; 1940-1950: the reconstruction of France; 1950-1960: architecture moulded in concrete; 1960-1965: building upwards. The images are selected above all to make the book easier to use as a reference manual. The rigorous comments have the same purpose. There is absolutely no attempt to dazzle. Every trace of the hard task of choice and refinement behind the composition of each page is erased to the extent that some will see the book as something obvious and natural that requires no further comment. It is typical of Monteys' habit of going against the tide that he has managed practically to conceal this tremendous task. ♦

Carlos Martí Arís

Translated by Elaine Fradley

al edificio que describe: elegante, sutil, cuidadoso, complejo y profundamente silencioso y poético. Los textos de Juan Calduch, José Morales, Antonio Miranda, Lola Alonso y Gaspar Jaén van completando, desde diversos puntos de vista, un único discurso en cuyo centro está siempre el lugar que el pabellón ha generado. El escrito de Javier García-Solera es la introducción a un diario gráfico de la obra y a un reportaje del proceso constructivo, que pone en evidencia cuáles son las principales preocupaciones e intereses de este gran arquitecto que, posiblemente, no rechazaría el apelativo de *Baumeister* (maestro constructor).

Le Corbusier. Obras y proyectos, por Xavier Monteys

Dentro de la loable y utilísima tarea de actualizar la antigua colección "Estudio-paperback", que lleva a cabo la editorial Gustavo Gili, merece una mención aparte el volumen dedicado a la obra de Le Corbusier (2005). No es una reedición, ni una revisión, como una mirada poco atenta podría suponer, sino un libro radicalmente nuevo que mejora la versión clásica de W. Boesiger. El reto era colosal: resumir la producción arquitectónica del maestro suizo, en un volumen de 260 páginas de formato 13x20 cm, y hacerlo de un modo ordenado y claro, dando al libro el carácter de una herramienta básica de consulta.

Pues bien, Xavier Monteys lo ha logrado sin aparente esfuerzo, ya que, además de manejar un índice exhaustivo, se permite, de vez en cuando, colocar una fotografía a toda página e incluso incorporar material inédito de algunas obras. Cómo lo ha conseguido es un secreto que sólo él conoce. Intuyo que tiene que ver con el conocimiento minucioso y exhaustivo que Monteys tiene de los proyectos de Le Corbusier, hasta el punto de moverse entre ellos con absoluta familiaridad y desparpajo, como si se tratase de sus propios proyectos. A la ordenación cronológica que organiza el libro se le superpone un criterio temático que ayuda a reforzar su estructura. Así, el *íter* corbusieriano queda dividido en seis grandes capítulos: 1905-1920 -de La Chaux-de-Fonds a *L'Esprit Nouveau*; 1920-1930 -nace Le Corbusier; 1930-1940 -los grandes proyectos urbanísticos; 1940-1950 -la reconstrucción de Francia; 1950-1960 -arquitectura moldeada en hormigón; 1960-1965 -construir hacia arriba. La selección de imágenes pretende, ante todo, facilitar la tarea de los que usen el libro como manual de consulta. Los comentarios, estrictos y precisos, van en la misma dirección. No se percibe la menor voluntad de deslumbrar. El enorme esfuerzo de elección y depuración que hay detrás de la composición de cada página queda borrado y oculto, hasta el extremo de que algunos verán el libro como algo obvio y natural, que ni siquiera merece un ulterior comentario. Conseguir que una tarea de este calado resulte prácticamente invisible responde al modo característico de Monteys de ir a contracorriente. ♦

Carlos Martí Arís